

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 18 (31)

Суми – 2019

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2019.i18.p91>

АДМІНІСТРАТИВНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПРИВАТНОГО ПРАВА ЯК СТАТУСНА СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ: ХАРАКТЕРИСТИКА ЕЛЕМЕНТІВ

*Сухнос Віктор Володимирович,
доктор юридичних наук, професор,
Голова Вченої Ради Навчально-наукового інституту права,
Професор кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства,
Сумський державний університет*

Стаття присвячена адміністративній правосуб'єктності, яка входить до структури адміністративної правосуб'єктності юридичних осіб приватного права. Разом з цим доводиться, що, самотійно, норми права не можуть впливати на поведінку їх адресатів, а тому єдиним інструментом, за допомогою якого здійснюється правове регулювання, що допомагає забезпечити такий вплив, є саме механізм правового регулювання, в межах якого як реалізуються функції права, так і вирішуються конкретні життєві ситуації.

Зазначено, що, як будь-який державний механізм, механізм правового регулювання складається з відповідних елементів, а саме: норми права, правовідносин і актів реалізації прав та обов'язків. Таким чином, можна зробити висновок, що розкриття особливостей дії механізму правового регулювання можливе лише за умови глибокого вивчення його елементів. Таким чином, кожна констатувати, що без мови нема і не може бути правового регулювання, яке по своїй суті і характеру відрізняється від інших видів регулювання.

Також слід пам'ятати, що, у своїй основі, правове регулювання не є матеріальним, а здійснюється через свідомість та волю людей. Воно має ідеальний характер. Проте, будь-який ідеальний процес не може відбуватися без участі матерії.

Виходячи з усього вищенаведеного, можна констатувати, що однією із складових частин механізму правового регулювання є правовідносини.

Слід пам'ятати, що суспільні відносини також мають внутрішню структуру, до якої відносяться суб'єкти, об'єкт та їх зміст. При цьому, відсутність хоча б одного з елементів правовідносин автоматично ускладнює, або, навіть, виключає саме їх існування. Таке ж правило застосовується і щодо механізму правового регулювання.

Таким чином, дослідження кожної із складових частин механізму правового регулювання має таке ж наукове значення і важливість, як і дослідження самого механізму. Тому, якщо ми проводимо дослідження адміністративної правосуб'єктності, то повинні враховувати її місце і вплив на правове регулювання в цілому.

Правосуб'єктність в наш час існує і в адміністративному праві, хоча саме поняття «правосуб'єктність», як певна характеристика суб'єкта права спочатку виникла у цивільному праві. Разом з цим, слід пам'ятати, що метод адміністративного права суттєво відрізняється від цивільного, а тому використовувати в адміністративному праві напрацювання цивілістів у сфері дослідження правосуб'єктності слід надзвичайно обережно.

У своєму бажанні забезпечити державний контроль та можливість застосування державного примусу законодавець пристосував норми публічного права під конструкцію юридичної особи приватного права.

Виходячи з цього, слід констатувати, що різні види юридичних осіб приватного права будуть мати різний обсяг адміністративної правоздатності.

Саме тому адміністративною правоздатністю юридичних осіб приватного права можуть бути визнані адміністративним правом як соціально-правова здатність, так і необхідність бутим

суб'єктом адміністративних правовідносин.

Ключові слова: адміністративна правосуб'єктність, юридична особа, приватне право, механізм правового регулювання.

Sukhonos V.V. Administrative Legal Entities of Private Legal Entities as a Status Component of the Legal Regulation Mechanism: Characteristics of Elem. The article is devoted to administrative legal personality, which is part of the structure of administrative legal personality of private legal entities. At the same time, it is argued that, on their own, the rules of law cannot influence the behaviour of their addressees, therefore the only instrument by which legal regulation is used to help ensure such influence is the mechanism of legal regulation within which the functions of law are implemented, and specific life situations are addressed.

It is noted that, like any state mechanism, the mechanism of legal regulation consists of the relevant elements, namely: norms of law, legal relations and acts of realization of rights and obligations. Thus, we can conclude that the disclosure of the features of the mechanism of legal regulation is possible only if a thorough study of its elements. Thus, each state that there is no language and there can be no legal regulation, which in its nature and nature is different from other types of regulation.

It should also be remembered that, at its core, legal regulation is not material but is done through the consciousness and will of the people. It is perfect. However, any ideal process cannot occur without the participation of matter.

Based on all the above, it can be stated that one of the constituent parts of the mechanism of legal regulation is legal relations.

It should be remembered that public relations also have an internal structure to which the subject, object and their content relate. However, the absence of at least one of the elements of the relationship automatically complicates, or even precludes their very existence. The same rule applies to the mechanism of legal regulation.

Thus, the study of each of the components of the mechanism of legal regulation has the same scientific significance and importance as the study of the mechanism itself. Therefore, if we conduct a study of administrative legal personality, then it must take into account its place and the impact on legal regulation as a whole.

Legal personality nowadays also exists in administrative law, although the very concept of "legal personality", as a certain characteristic of a legal entity, originally originated in civil law. However, it should be remembered that the method of administrative law is significantly different from civil law, and therefore the use of civil law expertise in the field of legal personality should be used with extreme caution.

In his desire to ensure state control and the possibility of applying state coercion, the legislator adapted the rules of public law to the construction of a legal entity of private law.

On this basis, it should be noted that different types of legal entities under private law would have different levels of administrative capacity.

That is why the legal capacity of legal persons under private law can be recognized as administrative law, both social and legal capacity, and the need to be the subject of administrative legal relations.

Keywords: administrative legal personality, legal entity, private law, mechanism of legal regulation.

Постановка проблеми. Поступово, але в Україні продовжується адміністративно-правова реформа, яка вимагає істотного переосмислення значної частини понятійного апарату як науки адміністративного права, так і самого інституту суб'єктів зазначеної галузі права.

Проведений аналіз показав, що удосконаленню самого поняття адміністративно-правового статусу, а також правосуб'єктності юридичних осіб приватного права усе ще надається явно

недостатньо уваги.

Аналіз досліджень і публікацій. На сьогодні єдиного поняття правосуб'єктності в аспекті «людиноцентристської» концепції адміністративного права. починаючи з радянських часів. ще не визначено, хоча над цією проблемою працювали такі вчені як О. Андрійко, Ю. Бітяк, А. Венедіктов, В. Сухонос (мол.), О. Скакун, А. Пасічник, О. Іоффе та інші.

Проте, незважаючи на уже відомий набір, усе

ще малодослідженими залишаються такі питання як вияв різноманітних юридичних фактів та стан елементів адміністративної правосуб'єктності юридичної особи, хоча такий вплив існує і призводить як до суттєвих змін правосуб'єктності, так і, навіть, до негативних наслідків щодо юридичної особи приватного права.

Мета і завдання. Звісно, автор не ставить собі за мету надолуження усіх недосліджених питань зазначеної проблематики, однак констатує, що відповіді на них неможливо дати без чіткого поняття самої сутності правосуб'єктності, виділення повного переліку її елементів з одночасною їх характеристикою. Саме це є метою нашого дослідження. Досягнення зазначеної мети потребує вирішення наступних дослідницьких завдань. По-перше, загалом розкрити категорію правосуб'єктності як складової частини механізму правового регулювання. По-друге, охарактеризувати елементи правосуб'єктності. По-третє, розкрити специфіку елементів адміністративної правосуб'єктності юридичних осіб приватного права.

Виклад основного матеріалу. Зупинимося на розумінні адміністративної правосуб'єктності, яка входить до структури адміністративної правосуб'єктності юридичних осіб приватного права. Посилаючись на С. Алексєєва, зазначимо, що система правових норм утворюється задля досягнення певного результату, тобто з метою розв'язання життєвих ситуацій відповідно до існуючої у певному суспільстві твердої публічної основи, що історично склалася – суб'єктивного права [2, с. 30].

Разом з цим відомо, що, самостійно, норми права не можуть впливати на поведінку їх адресатів, а тому єдиним інструментом, за допомогою якого здійснюється правове регулювання, що допомагає забезпечити такий вплив, є саме механізм правового регулювання, в межах якого як реалізуються функції права, так і вирішуються конкретні життєві ситуації.

Водночас, можна констатувати, що чим більш ефективними є дії механізму правового регулювання, в т. ч. і мови, без якої не може бути правового регулювання, тим більш швидше і краще відбувається розвиток суспільства [14, с. 5].

Зазначимо, що, як будь-який державний механізм, механізм правового регулювання складається з відповідних елементів, а саме: норми права, правовідносин і актів реалізації прав та обов'язків. Таким чином, можна зробити висновок, що розкриття особливостей дії механізму правового регулювання можливе лише за умови глибокого вивчення його елементів. Таким чином, можна констатувати, що без мови нема і не може

бути правового регулювання, яке по своїй суті і характеру відрізняється від інших видів регулювання.

Також слід пам'ятати, що, у своїй основі, правове регулювання не є матеріальним, а здійснюється через свідомість та волю людей. Воно має ідеальний характер. Проте, будь-який ідеальний процес не може відбуватися без участі матерії.

Відомо, що думки та ідеї матеріалізуються, стають доступними для інших суб'єктів за допомогою мови. Це стосується і правового регулювання [5, с. 80–91].

Виходячи з усього вищенаведеного, можна констатувати, що однією із складових частин механізму правового регулювання є правовідносини, під якими слід розуміти виникаючий на основі норм права суспільний зв'язок, учасники якого мають суб'єктивні права і юридичні обов'язки, забезпечені державою [12, с. 479].

Слід пам'ятати, що суспільні відносини також мають внутрішню структуру, до якої відносяться суб'єкти, об'єкт та їх зміст. При цьому, відсутність хоча б одного з елементів правовідносин автоматично ускладнює, або, навіть, виключає саме їх існування. Таке ж правило застосовується і щодо механізму правового регулювання.

Наприклад, такий елемент правового регулювання, як суб'єкт чи об'єкт правовідносин має вплив на сам механізм правового регулювання, його існування та ефективно забезпечення.

Таким чином, дослідження кожної із складових частин механізму правового регулювання має таке ж наукове значення і важливість, як і дослідження самого механізму. Тому, якщо ми проводимо дослідження адміністративної правосуб'єктності, то повинні враховувати її місце і вплив на правове регулювання в цілому, щоб домогтися поставленої мети. Наприклад, вирішити конкретну життєву ситуацію.

Досліджуючи поняття «правосуб'єктності», ми звернули увагу на те, що окремі науковці просто поєднували поняття «правосуб'єктність» та «суб'єкт права» [12, с. 483; 6, с. 84; 3, с. 23 та ін.].

Проте, враховуючи що безсуб'єктних відносин не існує, можна стверджувати, що правосуб'єктність, разом зі своїми елементами, обумовлює існування і самих правовідносин. Водночас, не всі науковці надають певне значення правосуб'єктності.

Якщо узагальнити позиції таких вчених, як С. Кечек'ян, М. Матузов та О. Нечаєва, то можна констатувати, що вони вважають, що сам термін «правосуб'єктність» обтяжує розуміння складних питань і веде до суперечок [6, с. 84; 8, с. 84, 9, с. 6–

13].

Проте, на наше переконання, правосуб'єктність є реальним правовим явищем, яке не співпадає з жодною іншою правовою категорією, а тому має безперечне право на існування та універсальний характер [10, с. 23].

Таким чином, правосуб'єктність в наш час існує і в адміністративному праві. І це закономірно. Разом з цим, слід зазначити, що це питання досліджувалося ще недостатньо у вітчизняному адміністративному праві, а тому проведене нами дослідження змісту, елементів, функцій та динаміки адміністративної правосуб'єктності носить актуальний характер.

Ми не заперечуємо, що поняття «правосуб'єктність», як певна характеристика суб'єкта права спочатку виникла у цивільному праві. Вона ретельно досліджувалась юридичною наукою саме в її цивільно-правовому розумінні, а тому ми згодні, і, навіть, пропонуємо під час дослідження «правосуб'єктності» в інших галузях права використовувати отримані раніше висновки, а не обмежуватися висновками винятково науки адміністративного права або теорії держави і права.

Разом з цим, слід пам'ятати, що метод адміністративного права суттєво відрізняється від цивільного, а тому використовувати в адміністративному праві напрацювання цивілістів у сфері дослідження правосуб'єктності слід надзвичайно обережно.

В науковій літературі існує зазвичай два підходи до розкриття суті правосуб'єктності: це – функціональний та структурний.

Представники першого підходу не аналізують елементи правосуб'єктності, а звертають увагу на її функціональну сторону, як складову частини комплексу понять, котрі характеризують суб'єкт права [7, с. 37].

Що стосується другого підходу, то його представники, навпаки, визначали суть правосуб'єктності, але вже за допомогою аналізу її елементів.

Автор погоджується з позицією дослідників, які вважають, що диференціація окремих рис правосуб'єктності залежать саме від галузі права в контексті якої вона досліджується [10, с. 25; 13, с. 93]. Проте ми не можемо погодитися з висновками тих окремих дослідників, які вважають, що правосуб'єктність складається винятково з правоздатності та певних прав, тому що, за такого підходу, правосуб'єктність фактично себе повністю ототожнює з такою правовою категорією, як правовий статус суб'єкта. А це є неприйнятним, адже кожне із зазначених понять повинно мати свій власний зміст та функції.

Слід мати на увазі, що на сьогодні усе ще не

склалася єдиної думки щодо тотожності правосуб'єктності та правоздатності. Одні стверджують, що ці поняття є тотожними [6, с. 85], інші ж це заперечують [8, с. 85].

Цікаву позицію зайняла Є. Флейшиц. Вона стверджує, що правоздатність притаманна лише цивільному та, частково, трудовому праву у зв'язку з тим, що вона має бланкетний характер.

Проте, все більше науковців, в т. ч. й представників теорії адміністративного, цивільного та інших галузей права, схиляються до того, що правосуб'єктність складається з правоздатності, дієздатності та деліктоздатності [4, с. 113]. Щоправда, можна констатувати, що останній елемент не набув єдиної позиції серед учених-правників стосовно свого місця у структурі правосуб'єктності

Ми ж вважаємо, що адміністративну правоздатність слід розглядати саме як сукупність усіх трьох елементів: правоздатності, дієздатності та деліктоздатності.

Практика свідчить, що правоздатність займає окреме місце поміж інших елементів правосуб'єктності, вона, як норма права, що регулює певні суспільні відносини, просто необхідна.

Разом з цим, слід зазначити, що правоздатність є самодостатньою категорією, чого не можна сказати про дієздатність чи деліктоздатність.

Проте, чомусь, більшість науковців з різних галузей права при визначенні дефініції правоздатності в основному досліджують її соціально-правову процедуру та зміст. Хоча ніхто не заперечує, що правоздатність – це здатність особи мати права і обов'язки [12, с. 483].

Так, трактування правоздатності незалежно від галузевої спрямованості має, як бачимо, узагальнений характер, а тому, при дослідженні адміністративної правоздатності юридичних осіб приватного права, можна це визначення взяти за основу, бо такий підхід характеризує суб'єкт права як такий, а не фізичну або юридичну особу, тому що абсолютно поєднувати правоздатність фізичних і юридичних осіб є не коректним.

Досліджуючи у науковій літературі визначення правоздатності, можна дійти висновку, що всі вони підкреслюють її не стільки юридичний, скільки соціальний (інколи суспільний) характер. І саме цей фактор має вирішувати першочергову роль при встановленні змісту зазначеного явища, оскільки мова йде про людину (громадянина) і характеризує її як учасника суспільних відносин, де людина має соціальну свободу, яка реалізується за низкою суб'єктивних прав, а також соціальний обов'язок, який закріплений юридично в нормах права.

Таким чином, людина, як суб'єкт суспільних

відносин, перетворюється на учасника правових відносин і отримує не лише можливість ефективного захисту та реалізацію своїх вправ чи інтересів, а й можливість вирішального і тривалого впливу на статус інших суб'єктів права і, нарешті, на процес формування і розвитку правових відносин в цілому [10, с. 35].

Виходячи з цього, можна стверджувати, що юридичним змістом правоздатності є необхідність та здатність людини бути суб'єктом правовідносин, у т. ч. мати суб'єктивні права, свободи, інтереси, які охороняються законом, а також юридичні обов'язки.

Правоздатність конкретного суб'єкта права немов би має подвійне значення. З одного боку вона означає здатність і необхідність людини бути суб'єктом певної галузі права, а з іншого – гарантує можливість набуття людиною, як суб'єктом певної галузі права, елементів правового статусу. В цілому ж слід погодитися з А. Пасічником [10, с. 36] у тому, що їхню сукупність можна назвати обсягом адміністративної правоздатності, хоча дехто з таким твердженням може й не погодитися, тому що вказана дефініція, до певної міри, схожа з терміном «адміністративно-правовий статус суб'єкта права». Проте, слід пам'ятати, що у суб'єктивному розумінні вони різняться.

Відомо, що людина, як фізична особа, є первинним обов'язковим учасником суспільних відносин. Що стосується колективного суб'єкта, то він є похідним, бо створюється волею людини для задоволення своїх різноманітних соціальних потреб, які просто необхідні для її існування

Водночас, на наше переконання, схожість юридичного змісту правоздатності фізичних і юридичних осіб обумовлюється як єдністю права, так і категорією «суб'єкт права».

Проте, конкретну сутність прав і обов'язків обумовлює не зміст правоздатності, а її обсяг. Враховуючи ж те, що сама категорія «правоздатність» є міжгалузєвою і досить

універсальною, про що ми зазначали вище, то всі зазначені загально-правові висновки стосуються і адміністративної правоздатності юридичних осіб приватного права.

Дослідження показало, що науковці з адміністративного права визначають правоздатність майже однаково з усіма іншими правниками, але додають, що вона має здатність мати права і обов'язки, передбачені нормами адміністративного права [1, с. 187].

Саме тому, на нашу думку, слід зазначити, що адміністративна правоздатність юридичної особи, як частина її загально-правової правоздатності має власні характерні ознаки, котрі обумовлені предметом і методом адміністративного права. І хоча ми не ставимо собі за мету дослідити сутність предмету адміністративного права, але, водночас, погоджуємося з тими науковцями, які вважають, що взаємодія органів влади і громадянина повинна носити рівноправний характер [11, с. 187].

Водночас, хотілося б підкреслити, що повноваження органів влади носять владно-публічний характер, а тому їхня правоздатність ніколи не буде однаковою за обсягом правоздатності суб'єкта права приватного. Звідси випливає і одна з головних ознак адміністративної правоздатності – це її нерівність за обсягом.

Висновки. Як бачимо, законодавець у своєму бажанні забезпечити державний контроль та можливість застосування державного примусу пристосував норми публічного права під конструкцію юридичної особи приватного права.

Виходячи з цього, констатуємо, що різні види юридичних осіб приватного права будуть мати різний обсяг адміністративної правоздатності.

Як висновок, підкреслимо, що адміністративною правоздатністю юридичних осіб приватного права можуть бути визнані адміністративним правом як соціально-правова здатність, так і необхідність бути суб'єктом адміністративних правовідносин.

Література:

1. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / [редкол.: В. Б. Авер'янов (голова) та ін.]. – К. : Юридична думка, 2004–2005. – Т. 1: Загальна частина. – 2004. – 584 с.
2. Алексеев С. С. Право: азбука – теория – философия. Опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. – М. : Статут, 1999 – 712 с.
3. Венгеров А. Б. Теория государства и права : [учебник для юрид. вузов] / Венгеров А. Б. – [3-е изд.]. – М. : Юриспруденция, 1999. – 528 с.
4. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / [Андрійко О. Ф., Лук'янець Д. М., Коваленко В. Л. та ін.] ; за ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Факт, 2003. – 384 с.

5. Дорда С. В. Роль мови в процесі правового регулювання / С. В. Дорда // Правове регулювання відносин на фінансовому ринку: стан та напрями вдосконалення : монографія / відп. ред. В. Д. Чернадчук. – Суми : ВВП «Мрія», 2013. – С. 80–91.
6. Кечекьян С. Ф. Правоотношения в социалистическом обществе / С. Ф. Кечекьян. – М. : АН СССР, 1958. – 187 с.
7. Красавчиков О. А. Юридические факты в советском гражданском праве : монография. – М. : Государственное издательство юридической литературы, 1958. – 181 с.
8. Матузов Н. И. Субъективные права граждан СССР / Н. И. Матузов. – Саратов : Приволжское книжное изд-во, 1966. – 190 с.
9. Нечаева А. М. Правоспособность и дееспособность физических лиц как субъектов гражданского права / Александра Матвеевна Нечаева // Субъекты гражданского права : сб. статей. / Отв. ред. Т. Е. Абова. – М. : Ин-т государства и права РАН, 2000. – С. 6–13.
10. Пасічник А. В. Адміністративна правосуб'єктність юридичних осіб приватного права : монографія / А. В. Пасічник. – Суми : ВВП «Мрія-1», 2014. – 126 с.
11. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту : монографія / [Авер'янов В. Б., Андрійко О. Ф., Битяк Ю. П. та ін.] ; за ред. В. Б. Авер'янова. – Дніпропетровськ : Ліра, 2008. – 585 с.
12. Сухонос В. В. Теорія держави і права : [навч. посібник] / Володимир Вікторович Сухонос. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. – 536 с.
13. Харитоновна О. І. Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа : дис. д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Харитоновна Олена Іванівна. – О., 2004. – 435 с.
14. Черданцев А. Ф. Логико-языковые феномены в юриспруденции : монография / А. Ф. Черданцев – М. : Норма : ИНФРА-М, 2012. – 320 с.